Jurisprudentie

CONCLUSIE VAN ADVOCAAT-GENERAAL
N. EMILIOU
van 24 februari 2022 [1]

Zaak C-110/21 P

Universität Bremen
tegen

Europees Uitvoerend Agentschap onderzoek (REA)

„Hogere voorziening – Artikel 19 van het Statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie – Vertegenwoordiging van niet-bevoorrechte verzoekers in rechtstreekse beroepen – Banden tussen de procesvertegenwoordiger en de vertegenwoordigde partij die kennelijk een ongunstige invloed hebben op het vermogen van de vertegenwoordiger om die partij te vertegenwoordigen voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie – Vertegenwoordiging door een hoogleraar – Hoogleraar aan de verzoekende universiteit die bij de in geding zijnde zaak is betrokken – Mogelijkheid om een gebrekkige procesvertegenwoordiging te verhelpen – Recht op toegang tot de rechter – Beperkingen”

I. Inleiding

1. De Universität Bremen (Bremen, Duitsland; hierna: „universiteit Bremen”) heeft het Gerecht verzocht om nietigverklaring van een besluit waarbij het Europees Uitvoerend Agentschap onderzoek (hierna: „REA”) haar subsidieaanvraag voor een project heeft afgewezen. Het Gerecht heeft haar beroep niet-ontvankelijk verklaard omdat de procesvertegenwoordiger van deze universiteit, een hoogleraar aan de universiteit Bremen met specifieke verantwoordelijkheden inzake de uitvoering van het project in kwestie, niet voldeed aan de onafhankelijkheidsplicht van procesvertegenwoordigers van niet-bevoorrechte verzoekers. [2]

2. Met de onderhavige hogere voorziening vordert de universiteit Bremen vernietiging van de beslissing van het Gerecht op grond dat laatstgenoemde blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door de onafhankelijkheidsplicht toe te passen op haar procesvertegenwoordiger en, in elk geval, door haar niet toe te staan een andere vertegenwoordiger aan te wijzen.

3. De kwestie van de onafhankelijkheid van procesvertegenwoordigers in procedures voor het Hof van Justitie of het Gerecht is niet nieuw. In de rechtspraak van de rechterlijke instanties van de Europese Unie is de onafhankelijkheidsplicht uitgewerkt als zijnde van toepassing op *advocaten* die voor hen optreden. Dienaangaande heeft het Hof van Justitie onlangs in wezen gepreciseerd

[1] Oorspronkelijke taal: Engels.

[2] Beschikking van 16 december 2020, Universität Bremen/REA (T-660/19, niet gepubliceerd, EU:T:2020:633) (hierna: „bestreden beschikking”).

dat de onafhankelijkheidsplicht van de advocaat vereist dat er geen banden zijn met de vertegenwoordigde partij die *kennelijk een ongunstige invloed* hebben op het vermogen van de advocaat om de belangen van de verzoeker zo goed mogelijk te dienen. [3]

4. In de bestreden beschikking heeft het Gerecht de onafhankelijkheidsplicht toegepast op een *hoogleraar*. In engere zin ziet de onderhavige zaak op de vraag of een hoogleraar zijn universiteit voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie mag vertegenwoordigen, met name wanneer hij tegelijkertijd betrokken was als coördinator en hoofd van het wetenschappelijke project dat door het REA is afgewezen. In ruimere zin wordt het Hof in de onderhavige zaak verzocht om nogmaals de beperkingen te verduidelijken die zijn verbonden aan de verplichte procesvertegenwoordiging van niet-bevoorrechte verzoekers voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie.

II. Toepasselijke bepalingen

5. Artikel 19 van het Statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: „Statuut") luidt als volgt:

„De lidstaten zowel als de instellingen van de Unie worden voor het Hof van Justitie vertegenwoordigd door een voor elke zaak benoemde gemachtigde; de gemachtigde kan door een raadsman of door een advocaat worden bijgestaan.

[...]

De andere partijen moeten door een advocaat worden vertegenwoordigd.

Alleen een advocaat die bevoegd is om op te treden voor een rechterlijke instantie van een lidstaat of van een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, kan een partij voor het Hof vertegenwoordigen of bijstaan.

[...]

Ten aanzien van de raadslieden en advocaten die voor het Hof optreden, bezit het Hof overeenkomstig de in [zijn] [R]eglement [voor de procesvoering] vast te stellen bepalingen de bevoegdheden welke ter zake gewoonlijk aan gerechtshoven en rechtbanken worden toegekend.

Hoogleraren die onderdaan zijn van een lidstaat waarvan de wetgeving hun het recht toekent te pleiten, genieten voor het Hof de rechten welke in dit artikel aan de advocaten zijn toegekend."

6. Overeenkomstig artikel 21, tweede alinea, van het Statuut moet het verzoekschrift, „indien daartoe aanleiding bestaat, vergezeld gaan van de handeling waarvan nietigverklaring wordt gevraagd, of, in het geval bedoeld in artikel 265 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, van een bewijsstuk van de datum der in genoemd artikel bedoelde uitnodiging. Indien deze stukken niet bij het verzoekschrift zijn gevoegd, nodigt de griffier de betrokkene uit deze alsnog binnen een redelijke termijn over te leggen; verval van het recht tot beroep kan niet worden tegengeworpen indien het verzuim eerst is hersteld na het verstrijken van de termijn van beroep."

[3] Arrest van 4 februari 2020, Uniwersytet Wrocławski en Poland/REA (C-515/17 P en C-561/17 P, EU:C:2020:73, punt 64; hierna: „arrest Uniwersytet Wrocławski").

7. Overeenkomstig artikel 53 van het Statuut wordt „[d]e procedure voor het Gerecht [...] geregeld in titel III [...]". Die titel omvat artikel 19 van het Statuut.

8. Artikel 51 van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht betreft de „Verplichte vertegenwoordiging" en is als volgt verwoord:

„1. De partijen moeten door een gemachtigde of een advocaat worden vertegenwoordigd op de wijze bepaald in artikel 19 van het Statuut.

2. De advocaat die een partij vertegenwoordigt of bijstaat, is gehouden ter griffie een legitimatiebewijs neer te leggen waaruit blijkt dat hij tot de uitoefening van zijn beroep is toegelaten bij een rechterlijke instantie van een lidstaat of een andere staat die partij is bij de EER-Overeenkomst.

3. De advocaten zijn gehouden om, wanneer zij een privaatrechtelijke rechtspersoon vertegenwoordigen, ter griffie een door deze rechtspersoon verleende machtiging neer te leggen.

4. Indien de in de leden 2 en 3 bedoelde stukken niet zijn neergelegd, stelt de griffier de betrokken partij een redelijke termijn om deze over te leggen. Indien deze stukken niet binnen de gestelde termijn worden overgelegd, beslist het Gerecht of het niet in acht nemen van dit vormvoorschrift tot de formele niet-ontvankelijkheid van het verzoekschrift of van de memorie leidt."

9. Afdeling 2 van hoofdstuk 1 van titel III van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht regelt de „Rechten en verplichtingen van de vertegenwoordigers van de partijen". Die afdeling omvat de artikelen 52 tot en met 56.

10. Artikel 55 van dat Reglement voor de procesvoering heeft betrekking op de „Uitsluiting van de procedure". Het luidt als volgt:

„1. Indien het Gerecht van oordeel is dat een gemachtigde, raadsman of advocaat zich voor het Gerecht, de president, een rechter of de griffier gedraagt op een wijze die met de waardigheid van het Gerecht of met de eisen van een goede rechtsbedeling onverenigbaar is, of dat deze gemachtigde, raadsman of advocaat van de hem met het oog op zijn functie toegekende rechten een ander gebruik maakt dan waartoe die rechten hem zijn verleend, deelt het dit de betrokkene mee. Het Gerecht kan de bevoegde autoriteiten onder wiens gezag de betrokkene valt, daarvan op de hoogte stellen. Een afschrift van de tot deze autoriteiten gerichte brief wordt aan de betrokkene toegezonden.

2. Om dezelfde redenen kan het Gerecht te allen tijde, de betrokkene gehoord, een gemachtigde, raadsman of advocaat bij met redenen omklede beschikking van de procedure uitsluiten. Deze beschikking is onmiddellijk uitvoerbaar.

3. Wanneer een gemachtigde, raadsman of advocaat van de procedure is uitgesloten, wordt het geding voor de door de president te bepalen termijn geschorst, teneinde de betrokken partij in de gelegenheid te stellen een andere gemachtigde, raadsman of advocaat aan te wijzen.

4. De ter uitvoering van dit artikel genomen beslissingen kunnen worden ingetrokken."

11. Bij artikel 56 van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht wordt afdeling 2 van hoofdstuk 1 van titel III van dat Reglement van toepassing verklaard op „de hoogleraren bedoeld in artikel 19, zevende alinea, van het Statuut".

III. Bestreden beschikking

12. Op 25 september 2019 heeft de universiteit Bremen bij het Gerecht beroep ingesteld tot nietigverklaring van besluit Ares(2019) 4590599 van het REA van 16 juli 2019, waarbij het voorstel werd afgewezen dat deze universiteit had ingediend in antwoord op de oproep tot het indienen van voorstellen H2020-SC6-Governance-2019 (hierna: „litigieus besluit").

13. Het REA heeft een exceptie van niet-ontvankelijkheid opgeworpen en in wezen betoogd dat rekwirantes procesvertegenwoordiger geen onafhankelijke derde was, aangezien hij als hoogleraar werkzaam was aan de universiteit Bremen. Volgens het REA was er een duidelijk gebrek aan afstand tot het geding, aangezien die vertegenwoordiger de litigieuze subsidieaanvraag had voorbereid en ingediend, het project in kwestie zou coördineren en leiden, en in dat kader ook essentiële taken aan hem zouden worden toevertrouwd.

14. De universiteit Bremen heeft aangevoerd dat haar procesvertegenwoordiger geen persoonlijk economisch belang had bij de zaak en dat er geen band van ondergeschiktheid bestond tussen hem en de universiteit. Voorts heeft rekwirante uiteengezet dat de procesvertegenwoordiging door haar vertegenwoordiger als nevenactiviteit werd verricht. Bovendien wees volgens de universiteit Bremen niets erop dat de band tussen de universiteit en haar procesvertegenwoordiger kennelijk een ongunstige invloed had op diens vermogen om rekwirante te vertegenwoordigen. Uit het feit dat de procesvertegenwoordiger de coördinator van het project in kwestie was, bleek enkel dat hij dezelfde wetenschappelijke belangstelling in het project had als rekwirante. De universiteit Bremen voert aan dat, zelfs indien haar procesvertegenwoordiger haar niet zou mogen vertegenwoordigen, de niet-ontvankelijkverklaring van haar beroep als rechtstreeks gevolg daarvan onverenigbaar is met artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest").

15. Op grond van artikel 126 van zijn Reglement voor de procesvoering heeft het Gerecht de door het REA opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid toegewezen en het beroep kennelijk niet-ontvankelijk verklaard wegens niet-inachtneming van artikel 19, derde en vierde alinea, van het Statuut en artikel 51, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering. Het heeft voorts de universiteit Bremen verwezen in haar eigen kosten en in die van het REA.

16. Het Gerecht heeft in de bestreden beschikking herinnerd aan de rechtspraak inzake de voorwaarden waaronder advocaten niet-bevoorrechte partijen voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie kunnen vertegenwoordigen. Onder verwijzing naar deze rechtspraak heeft het gewezen op de onafhankelijkheidsplicht, die besloten ligt in het autonome begrip „advocaat" als bedoeld in artikel 19, derde alinea, van het Statuut, welke plicht niet alleen positief (onder verwijzing naar de beroepstucht), maar ook negatief (door het ontbreken van een dienstverband) wordt omschreven. Voorts heeft het Gerecht de verschillende scenario's herhaald waarin de vertegenwoordiging van een rechtspersoon voor die rechterlijke instanties ontoelaatbaar wordt geacht wegens de uitgebreide administratieve en financiële bevoegdheden die de procesvertegenwoordiger binnen de vertegenwoordigde partij uitoefent. [4]

[4] Bestreden beschikking, punten 18-24.

17. In casu heeft het Gerecht vastgesteld dat de procesvertegenwoordiger van de universiteit Bremen niet alleen op basis van een publiekrechtelijke statutaire verhouding in dienst was genomen door de universiteit Bremen, maar ook de litigieuze subsidieaanvraag heeft voorbereid en ingediend, coördinator en hoofd van het betreffende project was en dat in dat kader essentiële taken aan hem waren toevertrouwd. Het Gerecht kwam op grond daarvan tot de slotsom dat de vertegenwoordiger een nauwe persoonlijke band had met de zaak en een rechtstreeks belang had bij de uitkomst ervan, waardoor zijn vermogen om in volledige onafhankelijkheid en in het hogere belang van de rechtspleging de door de cliënt vereiste rechtsbijstand te verlenen, in het gedrang kwam.[5] Het Gerecht heeft daaraan toegevoegd dat de ruime bevoegdheden die de procesvertegenwoordiger bij de universiteit Bremen uitoefende, zijn status van onafhankelijke derde in het gedrang brachten en een band vormden die kennelijk een ongunstige invloed had op het vermogen van deze vertegenwoordiger om deze universiteit te vertegenwoordigen.[6]

18. Met betrekking tot het argument dat de universiteit Bremen in de gelegenheid had moeten worden gesteld om haar gebrekkige procesvertegenwoordiging te verhelpen, verklaart het Gerecht dat een dergelijk gebrek niet kan worden verholpen.[7]

IV. Procedure bij het Hof

19. Met de onderhavige hogere voorziening verzoekt de universiteit Bremen het Hof om de bestreden beschikking te vernietigen, de zaak voor een beslissing ten gronde terug te verwijzen naar het Gerecht, de procesvertegenwoordiging door de betrokken hoogleraar rechtsgeldig te verklaren en, subsidiair, vast te stellen dat de universiteit Bremen het recht heeft om de procedure voort te zetten met een advocaat die voldoet aan de voorwaarden van artikel 19, derde en vierde alinea, van het Statuut. Voorts verzoekt rekwirante het Hof, de beslissing omtrent de kosten aan te houden en betoogt zij in wezen dat zij de kosten, of ten minste de kosten van het REA, die tot op heden in de procedure zijn gemaakt, niet dient te dragen. Bovendien betoogt zij dat het bedrag dat rekwirante in het kader van de procedure bij het Gerecht aan het REA heeft betaald, aan haar moet worden terugbetaald. De universiteit Bremen verzoekt het Hof ook om bij te dragen tot een schikking tussen beide partijen.

20. Het REA verzoekt het Hof, de hogere voorziening af te wijzen en de universiteit Bremen te verwijzen in de kosten van zowel de onderhavige hogere voorziening als de procedure bij het Gerecht.

21. De universiteit Bremen voert met haar hogere voorziening twee middelen aan die respectievelijk zijn ontleend aan schending van artikel 19 van het Statuut en aan schending van artikel 47 van het Handvest en artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: „EVRM”).

22. Met haar eerste middel in hogere voorziening stelt de universiteit Bremen dat het Gerecht artikel 19 van het Statuut onjuist heeft uitgelegd. Dit middel bestaat uit drie hoofdgrieven die als volgt kunnen worden samengevat.

5 Bestreden beschikking, punt 25.

6 Bestreden beschikking, punt 26.

7 Bestreden beschikking, punt 40.

23. Ten eerste betoogt rekwirante in wezen dat zij als openbare universiteit een emanatie is van een lidstaat die een bevoorrechte verzoeker is krachtens artikel 19, eerste alinea, van het Statuut. Rekwirante voegt daaraan toe dat het voor haar als openbare universiteit een voordeel is om te worden vertegenwoordigd door een van haar hoogleraren die met de in geding zijnde zaak vertrouwd is.

24. Ten tweede betoogt rekwirante in wezen dat hoogleraren niet moeten voldoen aan de onafhankelijkheidsplicht die besloten ligt in het autonome begrip „advocaat" als bedoeld in artikel 19, derde alinea, van het Statuut. Hoogleraren beschikken immers de lege over de noodzakelijke waarborgen die van advocaten worden verlangd. Procesvertegenwoordiging behoort niet tot hun verplichte taken en zij zijn financieel niet afhankelijk van die activiteit. Een dergelijke vertegenwoordiging vormt dus een nevenactiviteit, zodat het veel minder waarschijnlijk is dat zich een belangenconflict zal voordoen. Tegelijkertijd betoogt rekwirante dat overeenkomstig artikel 19, zevende alinea, van het Statuut hun vertegenwoordigingsbevoegdheid uitsluitend in het licht van het nationale recht dient te worden beoordeeld, de kwestie van het belangenconflict daaronder begrepen. Onder verwijzing naar § 67 van de Verwaltungsgerichtsordnung (Duits wetboek bestuursprocesrecht) stelt rekwirante dat haar procesvertegenwoordiger bevoegd was om haar te vertegenwoordigen, aangezien hij niet was verhinderd door een belangrijk belangenconflict, hetwelk hoe dan ook alleen van invloed kan zijn op zijn beroepsaansprakelijkheid, maar niet op zijn vertegenwoordigingsbevoegdheid of de ontvankelijkheid van het beroep.

25. Ten slotte stelt rekwirante, voor het geval het Hof tot de slotsom mocht komen dat de onafhankelijkheidsplicht op de betrokken hoogleraar van toepassing is, dat het Hof hem dient toe te staan de universiteit Bremen bij wijze van uitzondering te vertegenwoordigen. Zij betoogt dat zij zich op haar gewettigd vertrouwen mag beroepen, gelet op de duidelijke bewoordingen van artikel 19, zevende alinea, van het Statuut waardoor de toepassing van de onafhankelijkheidsplicht op hoogleraren zeer onverwacht is.

26. In antwoord daarop wijst het REA erop dat het feit dat de universiteit Bremen deel uitmaakt van de deelstaat Bremen niet betekent dat zij met de Bondsrepubliek Duitsland moet worden gelijkgesteld, aangezien de rechtspraak van het Hof zich ertegen verzet dat regio's als bevoorrechte verzoekers worden beschouwd.

27. Het REA stelt voorts dat hoogleraren geen bevoorrechte positie hebben ten opzichte van advocaten. De argumenten van de universiteit Bremen gaan voorbij aan het feit dat volgens artikel 19, eerste en tweede alinea, van het Statuut alleen bevoorrechte verzoekers zich door hun eigen werknemers of ambtenaren kunnen laten vertegenwoordigen.

28. Dienaangaande betoogt het REA dat de op grond van artikel 19, derde alinea, van het Statuut ontwikkelde rechtspraak van toepassing is op hoogleraren die, wanneer zij voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie optreden, zich in dezelfde situatie bevinden als advocaten. Naleving van het nationale recht is dus geen voldoende voorwaarde om te besluiten dat een hoogleraar een partij voor die rechterlijke instanties mag vertegenwoordigen, aangezien ook hoogleraren, net als advocaten, onafhankelijk dienen te zijn. Bovendien is het feit dat de betrokken hoogleraar niet financieel afhankelijk is van de procesvertegenwoordiging, irrelevant omdat het Gerecht tot de slotsom is gekomen dat hij persoonlijk bij het project is betrokken.

29. Volgens het REA zijn de argumenten die zijn aangevoerd om aan te tonen dat de betrokken procesvertegenwoordiger handelingsbevoegd is naar Duits recht, irrelevante feitelijke elementen die voor het eerst in het stadium van de hogere voorziening worden aangevoerd.

30. Ten slotte is het REA van mening dat de universiteit Bremen zich niet kan beroepen op gewettigd vertrouwen, omdat zij niet heeft aangetoond dat er sprake is van uitzonderlijke omstandigheden waaronder een dergelijke bescherming geldt.

31. Met haar tweede middel in hogere voorziening, dat subsidiair wordt aangevoerd, stelt de universiteit Bremen dat het Gerecht haar recht om te worden gehoord, dat is neergelegd in artikel 47 van het Handvest en artikel 6 EVRM, heeft geschonden door haar niet in kennis te stellen van het feit dat haar vermeende gebrekkige procesvertegenwoordiging tot de niet-ontvankelijkverklaring van het beroep zou leiden, en door haar niet de mogelijkheid te bieden een andere procesvertegenwoordiger aan te wijzen. Rekwirante stelt dat het Gerecht de kwestie niet alleen had moeten toetsen aan zijn Reglement voor de procesvoering, maar ook naar behoren rekening had moeten houden met het grondrecht om te worden gehoord. Dienaangaande verwijst rekwirante naar de conclusie van advocaat-generaal Bobek in de gevoegde zaken Uniwersytet Wrocławski en Polen/REA [8].

32. De universiteit Bremen voegt daaraan toe dat de niet-ontvankelijkverklaring van het beroep wegens het ontbreken van een adequate procesvertegenwoordiging indruist tegen het evenredigheidsbeginsel, aangezien het doel van een goede rechtsbedeling kan worden bereikt met minder belastende middelen. De universiteit Bremen wijst op de nadelige gevolgen van deze beslissing voor rekwirante en haar procesvertegenwoordiger. Zij wijst erop dat zij is verwezen in de kosten van het REA ten belope van 12 000 EUR, terwijl haar procesvertegenwoordiger een regresvordering van de universiteit riskeert.

33. Ten slotte betoogt rekwirante dat, indien zij zich niet op haar gewettigd vertrouwen mag beroepen op basis van de bewoordingen van artikel 19, zevende alinea, van het Statuut, het beginsel van de rechtsstaat vereist dat zij wordt gewaarschuwd dat deze bepaling zal worden uitgelegd op een wijze die ingaat tegen de bewoordingen ervan, en dat zij in de gelegenheid wordt gesteld om de procedure te hervatten met een advocaat die voldoet aan de onafhankelijkheidsplicht.

34. In antwoord hierop betwist het REA de gestelde schending van artikel 47 van het Handvest en artikel 6, lid 1, EVRM. Het stelt dat het Gerecht tot de slotsom is gekomen dat het niet nodig was rekwirante te waarschuwen omdat de gebrekkige procesvertegenwoordiging in kwestie niet kon worden verholpen. Volgens het REA sluit dit derhalve uit dat schending van het recht op een doeltreffende voorziening in rechte kan worden vastgesteld.

35. Voorts betoogt het REA dat de universiteit Bremen niet heeft aangetoond dat met de betrokken beperking geen legitiem doel wordt nagestreefd, dat zij onevenredig is of de essentie van het recht op een doeltreffende voorziening in rechte aantast.

[8] C-515/17 P en C-561/17 P, EU:C:2019:774 (hierna: „conclusie in de zaak Uniwersytet Wrocławski”).

V. Beoordeling

36. Met betrekking tot de vorderingen van de universiteit Bremen, zoals deze in punt 19 hierboven zijn samengevat, merk ik op dat het Hof krachtens artikel 61, eerste alinea, van het Statuut in het kader van een beslissing op een hogere voorziening zijn bevoegdheid kan uitoefenen door in geval van gegrondheid van de hogere voorziening de desbetreffende beslissing van het Gerecht te vernietigen en de zaak naar het Gerecht terug te verwijzen, dan wel door zelf de zaak af te doen wanneer deze in staat van wijzen is. Zoals het REA terecht heeft aangegeven, kan het Hof geen declaratoire uitspraak doen zoals rekwirante vordert met betrekking tot haar procesvertegenwoordiging. Wat rekwirantes verzoek betreft om een schikking te faciliteren, en onverminderd de vraag of het Hof daarover uitspraak zou kunnen doen[9], stel ik vast dat het REA in elk geval afwijst dat een dergelijke schikking zou kunnen worden getroffen. Bijgevolg moet de beoordeling worden toegespitst op de vordering die strekt tot vernietiging van de bestreden beschikking.

37. Ik herinner eraan dat de universiteit Bremen met haar eerste middel in hogere voorziening in wezen betoogt dat het Gerecht artikel 19 van het Statuut onjuist heeft uitgelegd. Met haar tweede middel in hogere voorziening voert zij aan dat het in artikel 47 van het Handvest neergelegde recht op toegang tot de rechter is geschonden.

38. Om de in de onderhavige conclusie uiteengezette redenen ben ik van mening dat het eerste middel in hogere voorziening ten dele gegrond is. In de bestreden beschikking heeft het Gerecht immers blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door de onafhankelijkheidsplicht waaraan de voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie optredende procesvertegenwoordigers moeten voldoen, niet juist uit te leggen (A). Indien het Hof het daarmee niet eens zou zijn en zou overgaan tot het onderzoek van het tweede middel in hogere voorziening, ben ik van mening dat ook dit middel gegrond is. De niet-ontvankelijkverklaring van het beroep als automatisch gevolg van de vaststelling dat de procesvertegenwoordiging niet voldeed aan de vereisten van artikel 19 van het Statuut, vormt een beperking van het recht van toegang tot die rechterlijke instanties die de evenredigheidstoets niet doorstaat (B).

A. Eerste middel in hogere voorziening: gestelde onjuiste uitlegging van artikel 19 van het Statuut

39. Bij het onderzoek van het eerste middel in hogere voorziening zal ik allereerst ingaan op rekwirantes argument waarbij zij in wezen stelt dat zij moet worden aangemerkt als een bevoorrechte verzoeker als bedoeld in artikel 19, eerste alinea, van het Statuut (1). Vervolgens zal ik ingaan op het kernvraagstuk van dit middel, namelijk de toepasselijkheid van de onafhankelijkheidsplicht op rekwirantes procesvertegenwoordiger, om tot de slotsom te komen dat die plicht weliswaar op hem van toepassing is, doch door het Gerecht onjuist is uitgelegd (2). Volledigheidshalve zal ik ingaan op het derde onderdeel van het eerste middel in hogere voorziening, waarbij rekwirante het Hof verzoekt om de betrokken hoogleraar, indien de onafhankelijkheidsplicht op hem van toepassing is (en hij er niet aan voldoet), toe te staan haar in de onderhavige zaak bij wijze van uitzondering te vertegenwoordigen (3).

[9] Zie naar analogie arrest van 11 juli 2019, Commissie/Italië (Eigen middelen – Terugvordering van een douaneschuld) (C-304/18, niet gepubliceerd, EU:C:2019:601, punt 75).

1. Kan de universiteit Bremen als een bevoorrechte verzoeker worden beschouwd?

40. De universiteit Bremen stelt dat een openbare universiteit een emanatie is van een lidstaat die een bevoorrechte verzoeker is. Ik vat dit argument aldus op dat rekwirante betoogt dat zij zelf moet worden beschouwd als een bevoorrechte verzoeker in de zin van artikel 19, eerste alinea, van het Statuut.

41. Uit deze bepaling volgt dat bevoorrechte verzoekers zich door hun gemachtigden kunnen laten vertegenwoordigen. Indien rekwirante zou worden aangemerkt als een bevoorrechte verzoeker, zou de uit artikel 19, derde alinea, van het Statuut voortvloeiende verplichting om te worden vertegenwoordigd door een onafhankelijke advocaat (of door een hoogleraar als bedoeld in artikel 19, zevende alinea, van datzelfde artikel) dus niet op haar van toepassing zijn.

42. Zoals het REA opmerkt, kan de universiteit Bremen, zelfs indien zij deel uitmaakt van de deelstaat Bremen, op grond daarvan evenwel niet als een bevoorrechte verzoeker worden beschouwd, omdat volgens vaste rechtspraak van het Hof subnationale entiteiten niet als bevoorrechte verzoekers worden beschouwd [10] en de vertegenwoordigingsplicht dus op hen van toepassing is [11].

43. Bijgevolg acht ik het eerste onderdeel van het eerste middel in hogere voorziening kennelijk ongegrond.

2. Toepasselijkheid en omvang van de onafhankelijkheidsplicht

44. Bij het onderzoek van de kern van het eerste middel in hogere voorziening zal ik herinneren aan de preciseringen die het Hof in het arrest Uniwersytet Wrocławski heeft gegeven over situaties waarin de vertegenwoordiging van niet-bevoorrechte verzoekers door een *advocaat* kan worden geacht niet te voldoen aan de uit artikel 19, *derde* alinea, van het Statuut voortvloeiende onafhankelijkheidsplicht (a). Aangezien deze plicht ertoe strekt een goede rechtsbedeling te waarborgen en vooral de eerbiediging van de belangen van de vertegenwoordigde partijen te verzekeren, zal ik concluderen dat deze plicht, zoals het Gerecht in de bestreden beschikking heeft geoordeeld, eveneens moet gelden voor de vertegenwoordiging van niet-bevoorrechte verzoekers door een *hoogleraar* op grond van de *zevende* alinea van dezelfde bepaling (b). Vervolgens zal ik opmerken dat de keuze van de procesvertegenwoordiger door de verzoeker, zoals het Hof heeft geoordeeld, enkel dient te worden beperkt in gevallen waarin de procesvertegenwoordiging kennelijk een ongunstige invloed heeft op de belangen van de vertegenwoordigde partij (c). Op dit punt zal ik concluderen dat het Gerecht dit criterium onjuist heeft toegepast in de bestreden beschikking (d).

[10] Zie arrest van 3 december 2020, Brussels Hoofdstedelijk Gewest/Commissie (C-352/19 P, EU:C:2020:978, punt 18 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[11] Zie beschikkingen van het Hof van 20 februari 2008, Comunidad Autónoma de Valencia – Generalidad Valenciana/Commissie (C-363/06 P, niet gepubliceerd, EU:C:2008:99), en van het Gerecht van 14 november 2016, Dimos Athinaion/Commissie (T-360/16, niet gepubliceerd, EU:T:2016:694).

a) Arrest Uniwersytet Wrocławski

45. Het arrest Uniwersytet Wrocławski ligt in het verlengde van een vrij lange reeks arresten over de uitlegging van artikel 19, derde en vierde alinea, van het Statuut, waarin voor niet-bevoorrechte verzoekers de verplichting is neergelegd om zich in procedures voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie te laten vertegenwoordigen door een „advocaat”. [12]

46. Uit die rechtspraak volgt dat een dergelijke „advocaat” aan twee voorwaarden moet voldoen. Enerzijds moet hij op grond van artikel 19, vierde alinea, van het Statuut „bevoegd [zijn] om op te treden voor een rechterlijke instantie van een lidstaat”. Of aan die voorwaarde is voldaan, dient te worden onderzocht in het licht van het nationale recht. Anderzijds moet het in artikel 19, derde alinea, van het Statuut opgenomen begrip „advocaat” worden opgevat als een autonoom Unierechtelijk begrip dat een onafhankelijkheidsplicht van de advocaat inhoudt, zoals het Gerecht terecht in herinnering heeft gebracht in de bestreden beschikking. [13]

47. De onafhankelijkheidsplicht is in de rechtspraak van de rechterlijke instanties van de Europese Unie eerst opgedoken om de omvang van het beroepsgeheim af te bakenen en aldus de door de Commissie in beslag genomen documenten te identificeren die daaronder vallen. [14] Later is die onafhankelijkheidsplicht toegepast in de context van artikel 19 van het Statuut om de toelaatbaarheid van de procesvertegenwoordiging van niet-bevoorrechte verzoekers en de ontvankelijkheid van hun beroep te toetsen. [15]

48. In het arrest Uniwersytet Wrocławski heeft het Hof de omvang verduidelijkt van de door de rechterlijke instanties van de Europese Unie te verrichten toetsing bij de beoordeling of een bepaalde procesvertegenwoordiger voldoet aan de onafhankelijkheidsplicht.

49. Ofschoon het Hof dienaangaande heeft herinnerd aan zijn vroegere rechtspraak, volgens welke de onafhankelijkheidsplicht van de advocaat in wezen uitsluit dat niet-bevoorrechte verzoekers worden vertegenwoordigd door advocaten die op een bepaalde manier met hen verbonden zijn, heeft het eraan toegevoegd dat de onafhankelijkheid van de advocaat niet wordt belemmerd door het bestaan van „om het even welke band” met zijn cliënt, doch uitsluitend door banden „die kennelijk een ongunstige invloed hebben op zijn vermogen om zich te kwijten van zijn taak, namelijk zijn cliënt verdedigen en zodoende diens belangen zo goed mogelijk dienen”. [16]

50. Op basis daarvan is het Hof in het arrest Uniwersytet Wrocławski tot de slotsom gekomen dat, anders dan het Gerecht in die zaak had geoordeeld [17], van een dergelijke kennelijke ongunstige invloed geen sprake is wanneer de verzoekende universiteit wordt vertegenwoordigd door een advocaat die aan die universiteit ook colleges geeft op basis van een overeenkomst voor het verrichten van onderwijstaken. Het Hof heeft in dat verband beklemtoond dat die procesvertegenwoordiger de Uniwersytet Wrocławski niet vertegenwoordigde in het kader van een gezagsverhouding. [18]

[12] Op grond van artikel 97, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof geldt die verplichting niet in de prejudiciële verwijzingsprocedure.

[13] Bestreden beschikking, punten 18 en 19. Zie ook arrest Uniwersytet Wrocławski, punten 55-57 en aldaar aangehaalde rechtspraak.

[14] Arresten van 18 mei 1982, AM&S Europe/Commissie (155/79, EU:C:1982:157), en 14 september 2010, Akzo Nobel Chemicals en Akcros Chemicals/Commissie (C-550/07 P, EU:C:2010:512).

[15] De verschillende lijnen in de relevante rechtspraak zijn geanalyseerd in de conclusie in de zaak Uniwersytet Wrocławski, punten 37 e.v.

[16] Arrest Uniwersytet Wrocławski, punt 64.

[17] Beschikking van 13 juni 2017, Uniwersytet Wrocławski/REA (T-137/16, niet gepubliceerd, EU:T:2017:407).

[18] Arrest Uniwersytet Wrocławski, punt 66.

b) Geldt de onafhankelijkheidsplicht voor hoogleraren?

51. De beoordeling van de in het kader van het eerste middel in hogere voorziening aangevoerde argumenten vereist dat wordt nagegaan of de onafhankelijkheidsplicht, zoals deze voortvloeit uit de rechtspraak inzake het begrip „*advocaat*" als bedoeld in artikel 19, derde alinea, van het Statuut, ook geldt voor *hoogleraren* wier pleitbevoegdheid wordt beheerst door de zevende alinea van diezelfde bepaling.

52. Terwijl het REA betoogt dat de onafhankelijkheidsplicht eveneens geldt voor hoogleraren die als procesvertegenwoordigers optreden, betwist de universiteit Bremen dit en stelt zij dat de bevoegdheid om als vertegenwoordiger op te treden in procedures bij de rechterlijke instanties van de Europese Unie, wat hoogleraren betreft, uitsluitend moet worden beoordeeld in het licht van het nationale recht. Zij zet in essentie uiteen dat de specifieke status die hoogleraren naar Duits recht genieten, ertoe leidt dat het onafhankelijkheidscriterium niet ter zake dienend is.

53. Ter beoordeling van dit argument is het van belang om te verduidelijken wat moet worden verstaan onder de onafhankelijkheidsplicht van advocaten in het algemeen en bovenal in de bijzondere context van procesvertegenwoordiging voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie.

54. Het begrip „onafhankelijkheid" wordt vaak genoemd als een essentieel kenmerk van het beroep van advocaat als zodanig.[19] Ofschoon de precieze inhoud ervan in verschillende rechtsorden verschillend kan worden opgevat, met name afhankelijk van de perceptie van de rol van de advocaat in de bredere context van de rechtsbedeling, wordt het beschouwd als een fundamenteel kenmerk dat ten grondslag ligt aan de uitoefening van dit zelfregulerend beroep en vereist dat het verstrekken van juridisch advies aan bepaalde beroepsnormen voldoet en vrij is van enige externe druk of vooringenomenheid als gevolg van persoonlijke belangen van de advocaat of van derden.[20] Het is algemeen aanvaard dat juridisch advies moet worden verstrekt in het belang van de vertegenwoordigde partij.[21] De onafhankelijkheidsplicht van de advocaat impliceert evenwel ook dat hij moet weigeren bepaalde instructies op te volgen wanneer dit zou indruisen tegen wettelijke of deontologische regels.

55. Wanneer hoogleraren als zodanig optreden, zijn deze overwegingen eenvoudigweg niet relevant omdat hun beroep om voor de hand liggende redenen heel anders is dan dat van advocaten.

56. Het zou met betrekking tot hoogleraren daarom verleidelijk kunnen zijn om de rechtspraak van het Hof inzake de op advocaten rustende onafhankelijkheidsplicht als bedoeld in artikel 19, derde alinea, van het Statuut, als niet relevant af te doen.

57. Evenwel ben ik van mening dat het probleem niet op die manier mag worden aangepakt, omdat hoogleraren die voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie verschijnen, dat niet doen om colleges te geven, maar wel om, net zoals een advocaat, een cliënt te vertegenwoordigen.

[19] Conclusie in de zaak Uniwersytet Wrocławski, punt 35.

[20] Zie „Charter of core principles of the European legal profession & Code of conduct for European lawyers", Council of Bars & Law Societies of Europe, 2019, blz. 12, punt 2.1.

[21] Ibid., blz. 13, punt 2.7. Zie evenwel arrest van 10 maart 2021, An Bord Pleanála (C-739/19, EU:C:2021:185, punt 29, gelezen in samenhang met punt 16), waarbij wordt gewezen op de bijzondere taak van advocaten die optreden voor Ierse rechterlijke instanties, om „het nodige juridische onderzoek te verrichten dat noodzakelijk is voor het goede procesverloop", hetgeen mogelijk ook inhoudt dat wordt gewezen op „elementen [die] ongunstig zouden zijn voor de door de betrokken advocaat verdedigde zaak".

58. Zodra hoogleraren worden verzocht om als procesvertegenwoordigers voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie op te treden, bevinden zij zich dus in dezelfde positie als advocaten, in die zin dat zij dezelfde rol vervullen, namelijk die van vertegenwoordiger van niet-bevoorrechte partijen. Zoals het REA betoogt, komt dit tot uiting in de bewoordingen van artikel 19, zevende alinea, van het Statuut, volgens welke hoogleraren dezelfde rechten (en als gevolg hiervan ook dezelfde plichten) hebben als die welke in dat verband worden toegekend aan „advocaten" als bedoeld in artikel 19, derde alinea, van het Statuut.

59. Ik erken ten volle dat de mogelijkheid voor hoogleraren om daadwerkelijk de rol van procesvertegenwoordiger op zich te nemen, de uitdrukking kan zijn van een bijzondere status die zij krachtens het nationale recht genieten. Het is misschien niet erg gebruikelijk, maar het nationale recht kan hoogleraren inderdaad een vereenvoudigde toegang tot de balie verlenen [22], of hun zelfs, zoals in Duitsland het geval blijkt te zijn, zonder meer de mogelijkheid geven om partijen te vertegenwoordigen. Een dergelijk specifiek kenmerk van het nationale recht aangaande de mogelijkheid om als procesvertegenwoordiger op te treden, is evenwel irrelevant voor de beoordeling van de onafhankelijkheidsplicht waaraan procesvertegenwoordigers, met inbegrip van hoogleraren die krachtens het nationale recht bevoegd zijn om als zodanig op te treden, moeten voldoen wanneer zij voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie optreden. Zoals ik hierboven reeds heb opgemerkt, is die plicht immers specifiek verbonden aan de rol die zij voor die rechterlijke instanties vervullen.

60. Zoals ik hieronder nader zal toelichten, oefenen de rechterlijke instanties van de Europese Unie bij de verificatie of een procesvertegenwoordiger aan zijn onafhankelijkheidsplicht voldoet, een residuele en uitzonderlijke toetsing uit die beoogt een goede rechtsbedeling en in het bijzonder de eerbiediging van de uit artikel 47 van het Handvest voortvloeiende rechten van de verzoekende partijen te waarborgen. Aangezien die toetsing precies gericht is op de rechten van de vertegenwoordigde partijen in procedures voor die rechterlijke instanties, zie ik in beginsel geen reden waarom die toetsing niet zou kunnen worden verricht met betrekking tot hoogleraren die als procesvertegenwoordiger optreden.

61. De kernvraag blijft evenwel wat de precieze omvang van een dergelijke toetsing moet zijn. Dat is de kwestie waarop ik nu zal ingaan.

c) Criterium van een kennelijk ongunstige invloed

62. Zoals ik in punt 48 hierboven heb opgemerkt, heeft het Hof in het arrest Uniwersytet Wrocławski verduidelijkt dat de onafhankelijkheidsplicht moet worden opgevat als het ontbreken van banden „die kennelijk een ongunstige invloed hebben op [het] vermogen [van de procesvertegenwoordiger] om zich te kwijten van zijn taak, namelijk zijn cliënt verdedigen en zodoende diens belangen zo goed mogelijk dienen". [23]

63. Personen kunnen verschillende soorten schade lijden als gevolg van de keuze van een bepaalde procesvertegenwoordiger. Uit het arrest Uniwersytet Wrocławski volgt dat de schade die relevant is voor de beoordeling van de op grond van artikel 19, derde alinea, van het Statuut ontwikkelde onafhankelijkheidsplicht, niet eenvoudigweg om het even welke schade is die kan

[22] Dit lijkt het geval te zijn voor de Franse wettelijke regeling, die evenwel vanuit een andere invalshoek aan bod is gekomen in het arrest van 17 december 2020, Onofrei (C-218/19, EU:C:2020:1034). Zie conclusie van advocaat-generaal Bobek in de zaak Conseil de l'ordre des avocats au barreau de Paris en Bâtonnier de l'ordre des avocats au barreau de Paris, C-218/19 (EU:C:2020:716, punt 4).

[23] Arrest Uniwersytet Wrocławski, punt 64.

worden geleden als gevolg van een (mogelijk slechte) keuze van een advocaat, maar een duidelijke schade die wordt veroorzaakt of kan worden veroorzaakt door bepaalde banden tussen de procesvertegenwoordiger en de vertegenwoordigde partij.

64. Meer in het bijzonder heeft het Hof bevestigd dat inhouse advocaten niet aan de onafhankelijkheidsplicht kunnen voldoen [24], omdat hun professionele mening – zoals uit de relevante rechtspraak volgt – „althans ten dele door hun beroepsomgeving [kan worden] beïnvloed" [25]. Dit scenario betreft dus een van de hierboven in punt 54 van de onderhavige conclusie genoemde aspecten van de onafhankelijkheid van een procesvertegenwoordiger, namelijk de eventuele plicht om te weigeren bepaalde instructies op te volgen wanneer deze in strijd zijn met de toepasselijke wettelijke of deontologische regels. Het bestaan van parallelle verplichtingen van de procesvertegenwoordiger, zoals die welke voortvloeien uit een dienstverband, kan de procesvertegenwoordiger er immers van weerhouden om daadwerkelijk aan een dergelijke plicht te voldoen, waardoor afbreuk wordt gedaan aan de kwaliteit van het verstrekte juridische advies.

65. Dit gezegd zijnde, kan de niet-naleving van de onafhankelijkheidsplicht zich eveneens voordoen in andere situaties. Dat is doorgaans het geval wanneer er, gelet op het voorwerp van het geschil, tussen de procesvertegenwoordiger en de vertegenwoordigde partij een zodanige band bestaat dat de verdediging van de rechten van de vertegenwoordigde partij in feite illusoir wordt, omdat de procesvertegenwoordiger andere belangen nastreeft dan die van de cliënt.

66. Mijns inziens heeft het Hof op grond van dergelijke overwegingen in het arrest Trasta Komercbanka [26] de te soepele benadering van het Gerecht van de hand gewezen [27], toen laatstgenoemde de nationaalrechtelijke gevolgen van de herroeping van een volmacht had aanvaard, ofschoon die volmacht was herroepen door de vereffenaar van de verzoekende bank, die in een situatie van belangenconflict had gehandeld. Het Hof heeft gewezen op het feit dat de vereffenaar was benoemd door een nationale instantie die had deelgenomen aan de procedure die had geleid tot de intrekking van de exploitatievergunning van de bank en dus tot haar vereffening. Na onderzoek van de band tussen de nationale instantie die de vereffenaar had benoemd en die vereffenaar, is het Hof tot de slotsom gekomen dat het risico bestond dat de vereffenaar zou kunnen verhinderen dat tegen de handeling die tot de vereffening van de vertegenwoordigde partij had geleid, werd opgekomen voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie, aangezien de eventuele nietigverklaring van die handeling ertoe kon leiden dat de vereffenaar uit zijn functie zou worden ontheven. [28]

67. Ook bij de verwijzing naar het begrip „kennelijk ongunstige invloed van de procesvertegenwoordiging" in het arrest Uniwersytet Wrocławski doelt het Hof op voor de hand liggende situaties waarin er geen twijfel over bestaat dat de procesvertegenwoordiger de belangen van de cliënt niet zo goed mogelijk zal dienen, maar *tegen* diens belangen in zal handelen, of in elk geval in werkelijkheid andere belangen zal behartigen. Dat is doorgaans het geval wanneer de advocaat zich op grond van zijn band met de cliënt in een positie bevindt dat hij zich ten koste van de cliënt kan verrijken, anderszins ten nadele van de cliënt kan handelen, of wanneer de advocaat informatie over de cliënt kan gebruiken ten voordele van derden. Bij gebreke van

[24] Arrest Uniwersytet Wrocławski, punt 63.

[25] Arrest van 6 september 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej en Polen/Commissie (C-422/11 P en C-423/11 P, EU:C:2012:553, punt 25) (hierna: „arrest Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej").

[26] Arrest van 5 november 2019, ECB e.a./Trasta Komercbanka e.a. (C-663/17 P, C-665/17 P en C-669/17 P, EU:C:2019:923).

[27] Beschikking van 12 september 2017, Fursin e.a./ECB (T-247/16, niet gepubliceerd, EU:T:2017:623).

[28] Arrest van 5 november 2019, ECB e.a./Trasta Komercbanka e.a. (C-663/17 P, C-665/17 P en C-669/17 P, EU:C:2019:923, punten 60-62).

dergelijke duidelijke scenario's is het standaarduitgangspunt evenwel – en dient het aldus te zijn – dat de keuze van een advocaat in de eerste plaats een zaak is van contractuele vrijheid en vertrouwen.

68. Ter illustratie van het onderscheid dat in die context dient te worden gemaakt: procesvertegenwoordiging door een naast familielid dat toevallig advocaat is, zal waarschijnlijk worden verboden wegens een belangenconflict in een erfenisprocedure waarin zowel de advocaat als de vertegenwoordigde partij mogelijke erfgenamen zijn. Daarentegen vormt dat feit wellicht geen probleem in een geschil met een buurman over de afbakening van de grens tussen het perceel van de buurman en dat van de familie. Nog een voorbeeld: een advocaat die ook een goede vriend is, kan een wijze keuze zijn voor een erfenisprocedure, maar zal problematisch zijn als die goede vriend ook de eigenaar blijkt te zijn van het betreffende stuk grond. Ten slotte is een advocaat die een minderheidsbelang heeft in een vennootschap die dient te worden vertegenwoordigd, wellicht geen haalbare keuze in een uitkoopgeschil tussen die vennootschap en haar minderheidsaandeelhouders, terwijl procesvertegenwoordiging door die advocaat namens die vennootschap wellicht niet problematisch is in een productaansprakelijkheidsprocedure die door een derde is aangespannen.

69. Ofschoon de beoordeling van deze situaties kan verschillen naargelang van de betrokken nationale rechtsorde, is het in al die gevallen niet alleen van belang dat een bepaalde band tussen de procesvertegenwoordiger en de vertegenwoordigde partij wordt vastgesteld, maar ook dat wordt beoordeeld of deze band, gelet op het voorwerp van het geschil, leidt tot de conclusie dat de procesvertegenwoordiger niet – of niet noodzakelijkerwijs – in het belang van de vertegenwoordigde partij zal handelen.

d) Toepassing van het criterium op de onderhavige zaak

70. Wat de onderhavige zaak betreft, heeft het Gerecht op basis van twee elementen geoordeeld dat rekwirantes procesvertegenwoordiger niet voldeed aan de onafhankelijkheidsplicht. Deze twee elementen betreffen respectievelijk twee verschillende facetten van de in de punten 64 en 65 van de onderhavige conclusie genoemde onafhankelijkheidsplicht. Ten eerste heeft het Gerecht in punt 25 van de bestreden beschikking vastgesteld dat de procesvertegenwoordiger op basis van een publiekrechtelijke statutaire verhouding in dienst is genomen door de universiteit Bremen (1). Ten tweede heeft het Gerecht in datzelfde punt in wezen vastgesteld dat hij persoonlijk bij de in geding zijnde kwestie betrokken was (2).

1) Status van de procesvertegenwoordiger als hoogleraar aan de universiteit Bremen

71. Zoals ik reeds heb opgemerkt, heeft het Gerecht vastgesteld dat rekwirantes procesvertegenwoordiger „op basis van een publiekrechtelijke statutaire verhouding" „in dienst was genomen" door rekwirante.[29] Aangezien deze vaststelling rechtstreeks volgt op de verwijzing naar het arrest Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej van het Hof in het vorige punt van de bestreden beschikking, en bij gebreke van nadere motivering, lijkt het Gerecht de situatie van de betrokken hoogleraar te hebben gerekend tot de categorie van (inhouse) advocaten in loondienst,

[29] Bestreden beschikking, punt 25.

wier onafhankelijkheid, zoals reeds aangegeven, effectief door het Hof is uitgesloten wegens het risico dat hun professionele mening „althans ten dele door hun beroepsomgeving wordt beïnvloed” [30].

72. Ongeacht de mogelijke verschillen tussen de publiekrechtelijke status van de positie van rekwirantes procesvertegenwoordiger als hoogleraar en de tewerkstelling van een inhouse advocaat, ben ik van mening dat het Gerecht in de bestreden beschikking is voorbijgegaan aan het feit dat procesvertegenwoordiging, zoals de universiteit Bremen voor het Gerecht heeft aangevoerd (en zoals aangevoerd in de onderhavige procedure), niet behoort tot de taken die rekwirantes procesvertegenwoordiger vervult in zijn hoedanigheid van hoogleraar. Voorts heeft de universiteit Bremen betoogd dat de procesvertegenwoordiging derhalve geen verband hield met de hoedanigheid van rekwirantes procesvertegenwoordiger als hoogleraar (die beperkt is tot onderzoek en onderwijs) en dat zij buiten elke band van ondergeschiktheid plaatsvond.

73. Toen de betrokken hoogleraar instemde om op te treden als rekwirantes procesvertegenwoordiger, deed hij dat mijns inziens dus niet uit hoofde van enige verplichting die hij tegenover de universiteit Bremen had als een van haar hoogleraren, maar op grond van zijn besluit om deze vertegenwoordiging op zich te nemen buiten zijn functie van hoogleraar om. Dienaangaande verschilt zijn situatie dus fundamenteel van die van inhouse advocaten wanneer zij hun werkgever vertegenwoordigen, in die zin dat in een dergelijk geval procesvertegenwoordiging deel uitmaakt van hun functieomschrijving en de werkgever daarover kan beslissen.

74. Om die reden kan de onderhavige zaak mijns inziens worden vergeleken met de situatie die tot het arrest Uniwersytet Wrocławski heeft geleid. Ook in die zaak ging het om een procesvertegenwoordiger die colleges gaf aan de universiteit die hij vertegenwoordigde in procedures voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie. Het klopt dat hij die colleges niet voltijds gaf, maar in het kader van een overeenkomst voor het verrichten van onderwijstaken. De door het Hof aangevoerde reden om uit te sluiten dat niet zou zijn voldaan aan de onafhankelijkheidsplicht, was evenwel het feit dat hij „de verdediging van de belangen van de Uniwersytet Wrocławski niet in het kader van een gezagsverhouding met deze universiteit op zich [had] genomen” [31].

75. Overeenkomstig hetgeen in punt 64 hierboven is opgemerkt, is de kernvraag in de onderhavige context immers of de procesvertegenwoordiging kan worden belemmerd door de verplichtingen die op de procesvertegenwoordiger rusten als gevolg van specifieke banden met de vertegenwoordigde partij, zoals die welke zijn gebaseerd op een dienstverband. Aangezien de onafhankelijkheidsplicht de plicht inhoudt om instructies te weigeren wanneer deze in strijd zijn met deontologische verplichtingen, kan de daadwerkelijke uitoefening van die plicht worden belemmerd door de verplichting om de procesvertegenwoordiging op een bepaalde wijze of volgens een bepaalde inhoud te verrichten, bijvoorbeeld zoals door de werkgever wordt vereist.

76. Uit de argumenten die de universiteit Bremen heeft aangevoerd in de procedure voor het Gerecht en wederom in de onderhavige hogere voorziening, volgt dat de betrokken hoogleraar niet is opgetreden als haar inhouse advocaat, dat wil zeggen als lid van haar juridische dienst, maar als iemand die op grond van zijn status bevoegd is om partijen te vertegenwoordigen voor de rechterlijke instanties en die heeft besloten om deze rol op zich te nemen, los van zijn positie als hoogleraar. Uit deze argumenten volgt eveneens dat de betrokken procesvertegenwoordiging niet

30 Arrest Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej, punt 25.

31 Arrest Uniwersytet Wrocławski, punt 66.

heeft plaatsgevonden in het kader van een band van ondergeschiktheid en evenmin anderszins is beïnvloed door andere verplichtingen van de procesvertegenwoordiger jegens rekwirante dan die welke voortvloeien uit de procesvertegenwoordiging zelf.

2) Persoonlijke betrokkenheid van de procesvertegenwoordiger bij de in geding zijnde kwestie

77. De tweede reden waarom het Gerecht in de bestreden beschikking tot de slotsom is gekomen dat de procesvertegenwoordiger van de universiteit Bremen niet voldeed aan de onafhankelijkheidsplicht, hield verband met zijn positie als coördinator en hoofd van het betrokken project, in het kader waarvan „aan hem essentiële taken zijn toevertrouwd" [32]. Het Gerecht heeft daaraan toegevoegd dat de betrokken hoogleraar de litigieuze subsidieaanvraag had voorbereid en ingediend. Volgens het Gerecht betekent dit dat deze vertegenwoordiger een rechtstreeks belang had bij de uitkomst van het geding, waardoor zijn vermogen om in volledige onafhankelijkheid en in het hogere belang van de rechtspleging de door de cliënt vereiste rechtsbijstand te verlenen, in het gedrang kwam. [33]

78. Met deze verklaringen heeft het Gerecht het hierboven in punt 65 besproken aspect van de onafhankelijkheidsplicht behandeld, dat ziet op de situatie waarin de procesvertegenwoordiger niet daadwerkelijk de belangen van de vertegenwoordigde partij behartigt, maar in plaats daarvan in feite andere belangen, zoals zijn eigen belangen, nastreeft.

79. Ik begrijp dat indien het beroep tot nietigverklaring van het litigieuze besluit slaagt, de universiteit Bremen in staat zou kunnen zijn het betrokken wetenschappelijke project uit te voeren en haar procesvertegenwoordiger in dat verband onder meer zou kunnen optreden als hoofd van het onderzoeksteam. Het eventuele slagen van het beroep tot nietigverklaring zal met andere woorden van invloed zijn op de mogelijkheid voor rekwirante om de gevraagde subsidie te verkrijgen, hetgeen op zijn beurt van belang is voor haar procesvertegenwoordiger in zijn positie als hoogleraar, aangezien het een invloed heeft op zijn vermogen om het betrokken onderzoeksproject voort te zetten en te leiden.

80. Zoals rekwirante zelf heeft verduidelijkt, blijkt hieruit dat de procesvertegenwoordiger een belang heeft dat samenvalt met het door rekwirante nagestreefde belang. Anders dan het Gerecht in de bestreden beschikking heeft vastgesteld, zie ik evenwel niet in op welke manier een dergelijk gedeeld belang als gevolg van de betrokkenheid van de procesvertegenwoordiger bij het project in kwestie, bij gebreke van andere elementen, zou kunnen leiden tot de vaststelling dat de procesvertegenwoordiging kennelijk ongunstig zou zijn voor de belangen van de universiteit Bremen. In de beschrijving van de betrokkenheid van de procesvertegenwoordiger bij het project in kwestie kan ik immers niets ontwaren waaruit zou blijken dat hij door de universiteit Bremen te vertegenwoordigen, in werkelijkheid zijn eigen of andere belangen nastreefde ten koste van rekwirante.

81. Ik sluit principieel niet uit dat achter een schijnbaar gedeeld belang in werkelijkheid een fundamenteel euvel kan schuilgaan. Dit gezegd zijnde, stelt het Gerecht in punt 26 van de bestreden beschikking weliswaar dat de band tussen de procesvertegenwoordiger en rekwirante kennelijk een ongunstige invloed heeft gehad op het vermogen van die vertegenwoordiger om de belangen van rekwirante zo goed mogelijk te dienen, maar verstrekt het eenvoudigweg geen enkel element waaruit een dergelijk scenario blijkt.

[32] Bestreden beschikking, punt 25.

[33] Bestreden beschikking, punten 25 en 26.

3. Is het gewettigd vertrouwen van rekwirante geschonden?

82. Met het derde onderdeel van het eerste middel in hogere voorziening betoogt de universiteit Bremen dat haar procesvertegenwoordiger zou moeten worden toegestaan om haar bij wijze van uitzondering te vertegenwoordigen indien het Hof in wezen tot de slotsom komt dat de onafhankelijkheidsplicht op deze vertegenwoordiger van toepassing is (met als gevolg, naar ik begrijp, dat laatstgenoemde rekwirante niet kan vertegenwoordigen in de onderhavige zaak). Rekwirante verduidelijkt dat zij zich moet kunnen beroepen op haar gewettigd vertrouwen dat is gebaseerd op de duidelijke bewoordingen van artikel 19, zevende alinea, van het Statuut, waaruit haars inziens volgt dat de in de rechtspraak van het Hof ontwikkelde onafhankelijkheidsplicht niet geldt voor hoogleraren.

83. Mijns inziens is het niet nodig om dit argument uitvoerig te behandelen, gelet op het feit dat ik hierboven suggereer dat de onafhankelijkheidsplicht weliswaar geldt voor hoogleraren die onder de voorwaarden van artikel 19, zevende alinea, van het Statuut handelen, maar de juiste uitlegging ervan inhoudt dat in de onderhavige zaak de procesvertegenwoordiger rekwirante moet kunnen vertegenwoordigen.

84. Voor het geval het Hof tot een andere slotsom komt, zal ik evenwel kort en subsidiair uiteenzetten om welke redenen het derde onderdeel van het eerste middel in hogere voorziening mijns inziens ongegrond moet worden geacht.

85. Met dat onderdeel verzoekt rekwirante naar ik begrijp om een uitzondering op de „incidentele retroactiviteit” [34] van de in deze zaak te wijzen beslissing, of met andere woorden om een uitzondering op de regel dat de uitlegging die het Hof aan een Unierechtelijk voorschrift (in casu artikel 19, zevende alinea, van het Statuut) geeft, „de betekenis en de strekking van dat recht zoals het sinds de datum van inwerkingtreding ervan moet of had moeten worden begrepen en toegepast” zo nodig „verklaart en preciseert” [35]. Met het derde onderdeel van het eerste middel in hogere voorziening voert de universiteit Bremen onder verwijzing naar het arrest van het Hof in de zaak Defrenne [36] immers aan dat indien de uitlegging van artikel 19, zevende alinea, van het Statuut haar procesvertegenwoordiger belet om haar te vertegenwoordigen, een dergelijke uitlegging onverwacht is en dus niet op de onderhavige zaak (maar wel op toekomstige zaken) van toepassing dient te zijn.

86. Dienaangaande merk ik op dat de rechterlijke instanties van de Europese Unie bij de uitlegging van het Unierecht in prejudiciële verwijzingsprocedures bij wijze van uitzondering hebben aanvaard om de werking van hun beslissing in de tijd te beperken [37], wanneer dit in het belang van de rechtszekerheid was vereist en aan twee voorwaarden was voldaan: ten eerste moet de betrokkene te goeder trouw hebben gehandeld en ten tweede zou de beslissing van het Hof zonder de beperking in de tijd „ernstige verstoringen” teweegbrengen. [38]

87. Dienaangaande ben ik het eens met het REA dat rekwirante niet heeft aangetoond dat er een gevaar voor specifieke verstoringen kan ontstaan door een uitlegging van artikel 19, zevende alinea, van het Statuut waarbij de betrokken procesvertegenwoordiger daadwerkelijk wordt

[34] Conclusie van advocaat-generaal Bobek in de zaak Cussens e.a. (C-251/16, EU:C:2017:648, punt 35).

[35] Zie bijvoorbeeld arrest van 22 november 2017, Cussens e.a. (C-251/16, EU:C:2017:881, punt 41 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[36] Arrest van 8 april 1976, Defrenne (43/75, EU:C:1976:56).

[37] Zie bijvoorbeeld arresten van 8 april 1976, Defrenne (43/75, EU:C:1976:56, punten 72-75); 17 mei 1990, Barber (C-262/88, EU:C:1990:209, punten 44 en 45), en 16 juli 1992, Legros e.a. (C-163/90, EU:C:1992:326, punten 34-36).

[38] Zie bijvoorbeeld arrest van 29 september 2015, Gmina Wrocław (C-276/14, EU:C:2015:635, punt 45).

verhinderd om rekwirante te vertegenwoordigen.[39] De universiteit Bremen voert enkel de volgende kwesties aan: het feit dat haar beroep niet ten gronde is onderzocht, de verplichting om de proceskosten te dragen en de regresvordering die rekwirante tegen haar procesvertegenwoordiger zou kunnen instellen.

88. In deze omstandigheden ben ik van mening dat het derde onderdeel van het eerste middel in hogere voorziening ongegrond moet worden verklaard.

4. Conclusie met betrekking tot het eerste middel in hogere voorziening

89. Gelet op het voorgaande, concludeer ik dat het Gerecht, door te oordelen dat de positie van de betrokken procesvertegenwoordiger aan de universiteit Bremen en zijn persoonlijke betrokkenheid bij de in geding zijnde kwestie kennelijk een ongunstige invloed hadden op het vermogen van die vertegenwoordiger om rekwirante zo goed mogelijk te vertegenwoordigen, de onafhankelijkheidsplicht waaraan voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie optredende procesvertegenwoordigers moeten voldoen, onjuist heeft uitgelegd en daardoor blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting. In zoverre is het eerste middel van de hogere voorziening dus gegrond.

B. Tweede middel in hogere voorziening: procedurele gevolgen van de niet-naleving van de onafhankelijkheidsplicht

90. Met het tweede middel in hogere voorziening, dat de universiteit Bremen subsidiair aanvoert, stelt zij in wezen dat de procedurele gevolgen die het Gerecht heeft verbonden aan de vaststelling dat haar procesvertegenwoordiger niet aan de vereiste onafhankelijkheidsstandaard voldeed, indruisen tegen artikel 47 van het Handvest.[40]

91. Mijns inziens hoeft het Hof niet op deze kwestie in te gaan, omdat het eerste middel van de hogere voorziening, zoals hierboven is uiteengezet, ten dele gegrond is.

92. Volledigheidshalve zal ik evenwel uiteenzetten waarom de universiteit Bremen mijns inziens terecht aanvoert dat het feit dat zij niet in de gelegenheid is gesteld om een nieuwe procesvertegenwoordiger aan te wijzen ter vervanging van degene die door het Gerecht in de bestreden beschikking werd geacht niet te voldoen aan de onafhankelijkheidsplicht, een schending oplevert van het door artikel 47, eerste alinea, van het Handvest aan deze universiteit toegekende recht op toegang tot de rechter.

93. Daartoe zal ik eerst ingaan op wat mijns inziens de kernvraag ter zake is, namelijk de automatische niet-ontvankelijkheid van het beroep (1). Vervolgens zal ik mij buigen over de aanvullende kwestie van de rechtsgrondslag voor de aanwijzing van een nieuwe advocaat (2).

[39] In die omstandigheden acht ik het niet nodig om de vraag te analyseren of het criterium dat het Hof in prejudiciële verwijzingsprocedures heeft toegepast in antwoord op verzoeken om beperking van de werking in de tijd van zijn arresten, als zodanig dient te worden toegepast in de onderhavige context.

[40] De universiteit Bremen beroept zich ook op schending van artikel 6, lid 1, EVRM. Zoals het Hof herhaaldelijk heeft geoordeeld, vormt laatstgenoemd instrument, zolang de Europese Unie er geen partij bij is, geen rechtsinstrument dat formeel in het Unierecht is opgenomen. Derhalve moet de rechterlijke toetsing van de bestreden beschikking worden verricht in het licht van artikel 47 van het Handvest. Op grond van artikel 52, lid 3, van het Handvest, volgens hetwelk de inhoud en de reikwijdte van de in het Handvest neergelegde rechten die corresponderen met rechten welke zijn gegarandeerd door het EVRM, dezelfde, zo niet ruimer dienen te zijn als die welke er door genoemd verdrag aan worden toegekend, dient evenwel naar behoren rekening te worden gehouden met artikel 6, lid 1, EVRM (en tevens met artikel 13 EVRM), evenals met de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) met betrekking tot deze bepalingen.

1. Automatische niet-ontvankelijkheid van het beroep

94. Ik ben het met het REA eens dat in de procedureregels niets is terug te vinden over de kwestie van de aanwijzing van een nieuwe advocaat wanneer de aanvankelijk aangewezen advocaat niet voldoet aan de onafhankelijkheidplicht.

95. Het stilzwijgen van de procedureregels betekent evenwel niet dat het feit dat rekwirante in de gelegenheid wordt gesteld om over te gaan tot vervanging van een procesvertegenwoordiger die niet voldoet aan de onafhankelijkheidsplicht, automatisch in strijd zou zijn met die regels. Hoe dan ook dienen in casu de door de universiteit Bremen aangevoerde argumenten te worden onderzocht waarmee zij aanvoert dat haar recht op toegang tot de rechter is geschonden door de uitlegging die in de bestreden beschikking is gegeven aan het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht.

96. Dienaangaande zou ik allereerst willen opmerken dat de verplichting om zich door een onafhankelijke procesvertegenwoordiger te laten vertegenwoordigen, een voorwaarde is voor de ontvankelijkheid van het beroep en dus tevens een beperking van het recht op toegang tot de rechter inhoudt.

97. Ik ben het zeker eens met het Gerecht dat principieel „het recht op toegang tot de rechter geen absoluut recht is”[41]. Beperkingen van dit recht kunnen evenwel slechts worden aanvaard indien zij voldoen aan de voorwaarden van artikel 52, lid 1, van het Handvest.

98. Volgens de eerste volzin van deze bepaling moeten beperkingen op de uitoefening van de in het Handvest erkende rechten en vrijheden bij wet worden gesteld en de wezenlijke inhoud van die rechten en vrijheden eerbiedigen. In de tweede volzin staat te lezen dat met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel beperkingen op die rechten en vrijheden slechts kunnen worden gesteld, indien zij noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan door de Europese Unie erkende doelstellingen van algemeen belang of aan de eisen van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

99. Aangezien deze vier voorwaarden cumulatief van toepassing zijn, acht ik het voldoende om de analyse in het onderhavige geval toe te spitsen op het bestaan van door de Europese Unie erkende doelstellingen van algemeen belang en op de eerbiediging van het evenredigheidsbeginsel.

100. Uit het arrest Uniwersytet Wrocławski volgt dat met de verplichting tot vertegenwoordiging van niet-bevoorrechte verzoekers twee doelstellingen worden nagestreefd, namelijk een goede rechtsbedeling en „voornamelijk” een zo goed mogelijke bescherming en verdediging van de belangen van de verzoeker.[42] Ofschoon dit door het Hof is verklaard met betrekking tot de procesvertegenwoordiging door een advocaat onder de voorwaarden van artikel 19, derde alinea, van het Statuut, zie ik geen principiële reden waarom dezelfde doelstellingen niet eveneens zouden gelden in het kader van de procesvertegenwoordiging door een hoogleraar overeenkomstig de zevende alinea van die bepaling. Beide vormen van procesvertegenwoordiging waarborgen immers de toegang van niet-bevoorrechte partijen tot de rechterlijke instanties van de Europese Unie en maken deze toegang daadwerkelijk mogelijk; zoals ik reeds hierboven heb opgemerkt, is de status van hoogleraren bovendien gelijkgesteld met die van advocaten.[43]

[41] Bestreden beschikking, punt 35. Het EHRM heeft dat ook herhaaldelijk in soortgelijke bewoordingen verklaard. Zie bijvoorbeeld EHRM, 11 februari 2014, Maširević tegen Servië (CE:ECHR:2014:0211JUD003067108, punt 46 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[42] Arrest Uniwersytet Wrocławski, punt 62.

[43] Zie punten 58-60 van de onderhavige conclusie.

101. De doelstellingen van een goede rechtsbedeling en de bescherming van de belangen van de verzoeker kunnen in bepaalde situaties vereisen dat een procesvertegenwoordiger niet optreedt (of niet langer optreedt) wanneer hij om welke reden dan ook niet in staat is een zaak naar behoren te behandelen of de belangen van de vertegenwoordigde partij zo goed mogelijk te dienen.

102. Ik erken dus dat het nastreven van deze doelstellingen kan vereisen dat het beroep daadwerkelijk niet-ontvankelijk wordt verklaard, ook al zou een dergelijk gevolg eraan in de weg staan dat dezelfde zaak ooit nog wordt behandeld, omdat – gelet op de termijn waarbinnen het beroep tot nietigverklaring moet worden ingesteld – het instellen van een nieuw beroep feitelijk onmogelijk is geworden. Dit kan met name het geval zijn wanneer de vertegenwoordigde partij, in omstandigheden waarin het duidelijk is dat de aanvankelijke procesvertegenwoordiging geen daadwerkelijke behartiging van de belangen van de vertegenwoordigde partij nastreeft, zich verzet tegen of geen gevolg geeft aan de instructie van de rechterlijke instanties van de Europese Unie om een andere procesvertegenwoordiger aan te wijzen, waardoor het verloop van de procedure aanzienlijk zou worden vertraagd of feitelijk onmogelijk zou worden. Aangezien de verplichting om zich te laten vertegenwoordigen een voorwaarde is voor de ontvankelijkheid van beroepen die worden ingesteld door niet-bevoorrechte verzoekers, is een niet-ontvankelijkverklaring inderdaad een logisch gevolg van de niet-nakoming van deze verplichting.

103. Ofschoon de niet-ontvankelijkverklaring van het beroep een passende manier kan zijn om situaties aan te pakken die een goede rechtsbedeling of de bescherming van de belangen van de verzoeker in gevaar brengen, ben ik evenwel van mening dat de oplossing in de vorm van een *automatische* niet-ontvankelijkverklaring van het beroep verder gaat dan nodig is om deze twee doelstellingen te bereiken.

104. Dat er in dit verband minder belastende middelen bestaan, blijkt uit de mogelijkheid die artikel 55, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht biedt om een nieuwe procesvertegenwoordiger aan te wijzen wanneer het Gerecht beslist om de aanvankelijk aangewezen procesvertegenwoordiger uit te sluiten omdat het van oordeel is dat diens gedrag „met de waardigheid van het Gerecht of met de eisen van een goede rechtsbedeling onverenigbaar" is in de zin van artikel 55, lid 1, van dat Reglement. In een dergelijke situatie bepaalt artikel 55, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht dat het geding wordt geschorst, teneinde de betrokken partij in de gelegenheid te stellen een andere procesvertegenwoordiger aan te wijzen. De betrokken regel maakt het dus mogelijk, de voorwaarden waaronder recht kan worden gedaan te vrijwaren door een procesvertegenwoordiger uit te sluiten die door zijn gedrag aan die voorwaarden afbreuk doet, en tegelijkertijd de mogelijkheid te handhaven dat de zaak wordt behandeld, tenzij de verzoeker geen andere procesvertegenwoordiger aanwijst.

105. Op basis van bovenstaande analyse betoogt de universiteit Bremen mijns inziens terecht dat de *automatische* niet-ontvankelijkheid van haar beroep – als gevolg van de niet-naleving van de onafhankelijkheidsplicht door haar procesvertegenwoordiger – een onevenredige beperking van haar recht op toegang tot de rechter vormt. Deze beperking gaat verder dan noodzakelijk is, aangezien de doelstellingen van een goede rechtsbedeling en bescherming van rekwirantes belangen met minder belastende middelen kunnen worden bereikt indien rekwirante in de gelegenheid wordt gesteld een andere advocaat aan te wijzen.

2. (Onbestaand) probleem van het ontbreken van een uitdrukkelijke procedurele grondslag voor de aanwijzing van een nieuwe procesvertegenwoordiger

106. Het Gerecht heeft zich in punt 40 van de bestreden beschikking gebaseerd op artikel 21, tweede alinea, van het Statuut en op artikel 51, lid 4, van zijn Reglement voor de procesvoering ter staving van de vaststelling dat zijn procedureregels rekwirante niet de mogelijkheid bieden een nieuwe procesvertegenwoordiger aan te wijzen, terwijl in voormelde bepalingen wel de open mogelijkheid is opgenomen om de niet-overlegging van bepaalde stukken te verhelpen.

107. Rekwirante betwist deze vaststelling en verwijst daartoe naar de conclusie in de zaak Uniwersytet Wrocławski, waarin advocaat-generaal Bobek zich naar analogie heeft gebaseerd op artikel 51, lid 4, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht en ook op artikel 47 van het Handvest ter ondersteuning van zijn betoog dat de verzoeker in die zaak de mogelijkheid zou moeten krijgen om over te gaan tot de vervanging van een advocaat die niet voldoet aan de onafhankelijkheidsplicht. [44]

108. In antwoord daarop stelt het REA dat artikel 51 van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht alleen betrekking heeft op het ontbreken van een legitimatiebewijs waaruit blijkt dat de advocaat is ingeschreven bij de betrokken balie of het ontbreken van de machtiging. Volgens het REA is de door advocaat-generaal Bobek voorgestelde uitlegging in strijd met de bewoordingen van deze bepaling en zou zij een wetswijziging vereisen die de bevoegdheden van het Gerecht te buiten gaat.

109. Ik merk op dat het ontbreken van een uitdrukkelijke regel die voorziet in de benoeming van een nieuwe advocaat in een situatie waarin de oorspronkelijke advocaat niet voldoet aan de onafhankelijkheidsplicht, in zijn juiste normatieve context moet worden geplaatst. De onafhankelijkheidsplicht is voortgekomen uit de rechtspraak. Het is dus niet verwonderlijk dat de opstellers van het Statuut en van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht geen bepaling daarin hebben opgenomen die specifiek de mogelijkheid of onmogelijkheid regelt om de niet-nakoming van die plicht te verhelpen. In die omstandigheden is het argument inzake het stilzwijgen van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht op dit punt om te verklaren dat er eenvoudigweg geen andere mogelijkheid is dan het beroep niet-ontvankelijk te verklaren, niet erg overtuigend.

110. Aangezien de voorgeschreven onafhankelijkheidsplicht van een „advocaat” is voortgekomen uit de rechtspraak, zou op de gevolgen van niet-naleving van die plicht idealiter moeten worden gereageerd op de wijze zoals is vastgesteld in artikel 254, vijfde alinea, VWEU. Wat dat betreft, ben ik het eens met het REA.

111. Ik stel vast dat het Hof in het verleden de beslissing van het Gerecht om een niet-bevoorrechte verzoeker niet de mogelijkheid te bieden een nieuwe advocaat aan te wijzen, heeft bekrachtigd wanneer de aanvankelijk aangewezen advocaat niet bleek te voldoen aan de onafhankelijkheidsplicht. [45] Deze analyse is evenwel verricht in het licht van artikel 44 van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht, zoals het destijds van kracht was, hetwelk in beginsel overeenkomt met artikel 51 van dat Reglement, zoals het thans van kracht is. In de onderhavige hogere voorziening wordt het Hof daarentegen verzocht de kwestie specifiek in het licht van de gevolgen van artikel 47 van het Handvest te onderzoeken.

[44] Conclusie in de zaak Uniwersytet Wrocławski, punten 151-157.

[45] Beschikking van 5 september 2013, ClientEarth/Raad (C-573/11 P, niet gepubliceerd, EU:C:2013:564, punt 23).

112. Na afweging van deze gevolgen heb ik in de punten 94 tot en met 105 van de onderhavige conclusie geconcludeerd dat de automatische niet-ontvankelijkverklaring van het beroep wegens niet-naleving van de onafhankelijkheidsplicht door de procesvertegenwoordiger een onevenredige beperking inhoudt van het recht op toegang tot de rechter. Als gevolg hiervan, en aangezien de procedureregels in overeenstemming met artikel 47 van het Handvest moeten worden uitgelegd, dienen niet-bevoorrechte verzoekers wier procesvertegenwoordiger wordt geacht niet te voldoen aan de onafhankelijkheidsplicht, mijns inziens in de gelegenheid te worden gesteld om een andere procesvertegenwoordiger aan te wijzen.

113. Dienaangaande zou artikel 55, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht een geschikte „toegangspoort" kunnen zijn. Zoals hierboven is opgemerkt, regelt deze bepaling, gelezen in samenhang met artikel 55, lid 1, van dit Reglement, immers situaties waarin een procesvertegenwoordiger onder meer de „eisen van een goede rechtsbedeling" niet naleeft. De beslissing van een procesvertegenwoordiger om als dusdanig op te treden in een situatie waarin een dergelijke procesvertegenwoordiging kennelijk ongunstige gevolgen kan teweegbrengen voor de vertegenwoordigde partij, kan als een voorbeeld van een dergelijke niet-naleving worden beschouwd, aangezien het in beide gevallen gaat om de niet-inachtneming van bepaalde beroepsnormen door de procesvertegenwoordiger.

114. Teneinde te waarborgen dat niet-bevoorrechte verzoekers daadwerkelijk het recht op toegang tot de rechter genieten, en alvorens daartoe een uitdrukkelijke rechtsgrondslag wordt geboden, stel ik derhalve voor dat het Gerecht zich baseert op artikel 55, lid 3, van zijn Reglement voor de procesvoering om niet-bevoorrechte verzoekers in de gelegenheid te stellen een nieuwe procesvertegenwoordiger aan te wijzen, indien komt vast te staan dat de aanvankelijk aangewezen procesvertegenwoordiger niet voldoet aan de onafhankelijkheidsplicht.

115. Ten slotte, en zoals reeds is verklaard[46], betekent de wijziging in de procesvertegenwoordiging niet dat de betrokken partij een nieuwe memorie kan indienen. De wijziging in de procesvertegenwoordiging houdt in dat de nieuwe vertegenwoordiger de zaak overneemt in de stand waarin de vorige deze heeft achtergelaten, waarbij elk van hen verantwoordelijk is voor de respectieve prestaties.

3. Conclusie met betrekking tot het tweede middel in hogere voorziening

116. Gelet op het voorgaande concludeer ik dat het Gerecht, door te oordelen dat zijn Reglement voor de procesvoering rekwirante niet de mogelijkheid biedt een nieuwe procesvertegenwoordiger aan te wijzen nadat het tot de slotsom is gekomen dat rekwirantes aanvankelijke procesvertegenwoordiger niet aan de onafhankelijkheidsplicht voldoet, rekwirantes recht op toegang tot de rechter, dat is neergelegd in artikel 47, eerste alinea, van het Handvest, heeft geschonden. Het tweede middel van de hogere voorziening is dus gegrond.

VI. Gevolg van de conclusie voor de hogere voorziening

117. Overeenkomstig artikel 61, eerste alinea, van het Statuut kan het Hof, in geval van gegrondheid van het verzoek om hogere voorziening, bij de vernietiging van de beslissing van het Gerecht de zaak zelf afdoen wanneer deze in staat van wijzen is, dan wel haar voor afdoening terugverwijzen naar het Gerecht.

[46] Conclusie in de zaak Uniwersytet Wrocławski, punt 158.

118. In casu heeft het Gerecht zich niet uitgesproken over de grond van de zaak. De zaak dient dus naar het Gerecht te worden terugverwezen.

VII. Kosten

119. Aangezien ik in overweging geef om de zaak terug te verwijzen naar het Gerecht, dient de beslissing over de kosten van de partijen in verband met de procedure in hogere voorziening te worden aangehouden overeenkomstig artikel 137 van het Reglement voor de procesvoering van het Hof, dat krachtens artikel 184, lid 1, van dat Reglement van toepassing is op de procedure in hogere voorziening.

VIII. Conclusie

120. Gelet op het voorgaande, geef ik het Hof in overweging:

– de beschikking van het Gerecht van de Europese Unie van 16 december 2020, Universität Bremen/REA (T-660/19, niet gepubliceerd, EU:T:2020:633), te vernietigen,

– zaak T-660/19 terug te verwijzen naar het Gerecht,

– de beslissing omtrent de kosten aan te houden.